M. KUCHARZEWSKI (Katowice)

Życie i twórczość profesora Stanisława Gołąba

Profesor doktor Stanisław Gołąb urodził się w Jugosławii, w miejscowości Travnik, dnia 26. 7. 1902 r. Szkołę podstawową i średnią ukończył już w Krakowie. W 1920 r. zapisał się na Wydział Matematyczno-Fizyczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, który ukończył w 1924 r. Egzamin nauczycielski złożył w 1926 r. W latach 1928–1931 przebywał na studiach uzupełniających w Holandii, we Włoszech, w Czechosłowacji i w Niemczech (w Getyndze).

Pracę doktorską, *Über verallgemeinerte projektive Geometrie* (Prace Mat.-Fiz., Warszawa 1930, s. 1–63), napisał pod kierunkiem J. A. Schoutena w 1929 r. i obronił ją na U. J. w 1931 r. Również na U. J. habilitował się w 1932 r. na podstawie pracy: *Zagadnienia metryczne geometrii Minkowskiego* (Prace Akademii Górniczej w Krakowie, Kraków 1932, s. 1–79). W 1946 r. uzyskał nominację na profesora nadzwyczajnego, a w 1948 r. — na zwyczajnego.

Dnia 6. 11. 1939 r. został aresztowany na U. J. przez gestapo, a następnie więziony we Wrocławiu, Sachsenhausen i Dachau. Zwolniony z końcem grudnia 1940 r. powrócił do Krakowa, gdzie pracował jako księgowy w administracji lasów państwowych, a od 1943 r. brał udział w tajnym nauczaniu na Akademii Górniczej i Uniwersytecie Jagiellońskim.

Pracę zawodową rozpoczął w 1922 r. na Akademii Górniczej w Krakowie, gdzie pracował z wyjątkiem przerwy w czasie II wojny światowej do 1955 r. W 1955 r. został służbowo przeniesiony na Uniwersytet Jagielloński, gdzie był kierownikiem Katedry Geometrii. Na Uniwersytecie Jagiellońskim pracował do 1972 r. Wykłady zlecone na U. J. rozpoczął już w 1930 r. W latach 1950–1955 pracował jako profesor kontraktowy w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie.

W 1949 r. został Kierownikiem Działu Geometrii Państwowego Instytutu Matematycznego (od 1950 r. Instytutu Matematycznego PAN). W Instytucie tym pracował do 1972 r.

Był recenzentem w 45 przewodach habilitacyjnych i 80 doktorskich. Był promotorem 26 doktorów, z których wielu uzyskało wysokie stanowiska i tytuły naukowe.

Profesor Gołąb odbywał liczne podróże naukowe za granicą, brał udział w wielu konferencjach krajowych i zagranicznych, prowadził wykłady w wielu miastach prawie wszystkich krajów europejskich. Wraz ze zmarłym w 1972 r. prof. Władysławem Ślebodzińskim był organizatorem geometrii różniczkowej w Polsce powojennej. Stworzył szerokie podstwy do rozwoju tej dyscypliny w naszym kraju, i kieruje nią do chwili obecnej. Był organizatorem lub współorganizatorem wielu konferencji krajowych i międzynarodowych. Z inicjatywy prof. Gołąba i pod Jego naukową opieką zostały zorganizowane systematyczne konferencje szkoleniowe i naukowe z geometrii różniczkowej. Dotychczas odbyło się 13 takich konferencji.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Dokładniejsze dane na ten temat zawiera publikacja H. Łopuszańskiej i T. Trajdosa, *Professor Stanisław Gołąb — Scientist and Teacher*, Demonstratio Math. 6 (1) (1973), s. 9–10, zamieszczona w tomie dedykowanym profesorowi S. Gołąbowi z okazji jego 70-lecia urodzin.

W czasie pracy otrzymał prof. S. Gołąb następujące odznaczenia, nagrody i wyróżnienia. (1) Złotą Odznakę Stowarzyszenia Studentów A. G. w 1946 r., (2) Medal „Zwycięstwa i Wolności" w 1949 r., (3) Medal X-lecia Polski Ludowej 1944–1954 w 1955 r., (4) Krzyż Kawalerski „Polonia Restituta" w 1956 r., (5) Złotą Odznakę ZNP w 1959 r., (6) Medal 1000-lecia Górnictwa Polskiego nadany przez Państwową Radę Górniczą w 1962 r., (7) Krzyż Oficerski „Polonia Restituta" w 1967 r., (8) Złotą Odznakę za pracę społeczną dla miasta Krakowa w 1969 r., dwukrotnie nagrodę Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego I stopnia (w latach 1965 i 1971). W 1969 r. Akademia Górniczo-Hutnicza nadała Profesorowi Gołąbowi tytuł doktora „honoris causa".

Dorobek naukowy profesora Gołąba obejmuje około 250 publikacji, w tym jedną monografię napisaną wspólnie z J. Aczélem (*Funktionalgleichungen der Theorie der geometrischen Objekte*, Warszawa 1960, Monografie Mat. 39) oraz 14 skryptów i podręczników. Wśród podręczników na specjalne podkreślenie zasługuje *Rachunek tensorowy*, który doczekał się już trzech wydań. Ostatnie, angielskie wydanie tego podręcznika ukazało się w 1973 r.

Główną dziedziną zainteresowań profesora Gołąba była geometria. Wiele interesujących wyników uzyskał w następujących działach geometrii: w teorii obiektów geometrycznych, klasycznej geometrii różniczkowej przy słabych założeniach regularności, przestrzeni o koneksji rzutowej i afinicznej, przestrzeni Minkowskiego i Finslera oraz ogólnych przestrzeniach Frécheta–Mengera.

W swoich badaniach posługiwał się metodą równań funkcyjnych i dlatego stały się one drugą po geometrii dziedziną jego zainteresowań.

Od swojego nauczyciela i wychowawcy prof. A. Hoborskiego przejął zainteresowanie klasyczną geometrią różniczkową. Kontynuując rozpoczęte przez A. Hoborskiego prace nad uściśleniem geometrii różniczkowej, uzyskał w tym zakresie szereg interesujących i oryginalnych wyników dotyczących własności krzywych, n-ścianu Freneta i n-ścianu Bonneta–Kowalewskiego, pojęcia krzywizny, krzywizn geodezyjnych wyższych rzędów. W badaniach tych wykorzystuje topologię i algebrę oraz rozwija rachunek wektorowy.

Jako uczeń J. A. Schoutena używał rachunku tensorowego, który znacznie wyprecyzował i rozwinął. W tym zakresie wyprecyzował wspólnie z J. A. Schoutenem podstawowe zasady tzn. Kern–Index Methode, na której opiera się współczesny rachunek tensorowy. Uogólnieniem tensorów są obiekty geometryczne. Prof. Gołąb jest jednym z twórców współczesnej teorii obiektów geometrycznych. Sprecyzował pojęcie obiektu geometrycznego, pseudogrupy transformacji, komitanty i równoważności obiektów. Wyznaczył po raz pierwszy ogólną postać wielu obiektów i przeprowadził ich klasyfikację, zastosował komitanty różniczkowe do

definicji pochodnej kowariantnej i pochodnej Liego, w oparciu o komitanty różniczkowe podał nowe metody klasyfikacji przestrzeni.

Profesor Gołąb posługuje się w swoich badanich równaniami funkcyjnymi. Nie stanowią one w jego twórczości niezależnej dziedziny badań, ale pojawiają się jako pewna metoda ujmowania i rozwiązywania zagadnień.

Jeżeli się mówi o równaniach funkcyjnych, to można zauważyć uśmiech pobłażania na twarzach niektórych delikatnych matematyków. Nie będę opisywał, co można wyczytać na twarzach matematyków niedelikatnych. Ale jakże niedawno wybitni matematycy „odwracali się ze wstrętem" od funkcji bez pochodnej — przedmiotem zainteresowania matematyków mogły być tylko subtelne własności funkcji analitycznych. Rozwój matematyki całkowicie zrehabilitował skrzywdzone funkcje. Analogia z równaniami funkcyjnymi wydaje mi się bardzo wyraźna.

Profesor Gołąb jest badaczem wszechstronnym. Jego publikacje są związane z wieloma dziedzinami matematyki. Oprócz geometrii i równań funkcyjnych można wymienić topologię, algebrę, analizę, równania różniczkowe, logikę, teorię metod numerycznych, metody przybliżone. Zajmował się również rozmaitymi zastosowaniami matematyki. Napisał wiele publikacji dydaktycznych, popularnonaukowych i historycznych.

Twórczość naukową profesora Gołąba charakteryzują trzy cechy. Pierwszą najważniejszą jest możliwie ogólne i precyzyjne ujmowanie zagadnień. Stąd zrodziło się zainteresowanie topologią, logiką, algebrą i równaniami funkcyjnymi. Druga cecha to wiązanie matematyki z zastosowaniami. Trzecia wreszcie cecha to jasność przedstawienia i wielka komunikatywność wyników. Umiejętność jasnego przedstawiania nawet bardzo skomplikowanych zagadnień była niewątpliwie wynikiem zainteresowania profesora dydaktyką na wszelkim poziomie.

Profesor Gołąb jest nie tylko wielkim uczonym, ale również wspaniałym wychowawcą młodzieży i młodej kadry naukowej. Dlatego cieszy się wielkim autorytetem i wielką sympatią wśród swoich studentów i uczniów. Wiadomo dobrze, jakie trudności sprawia matematyka studentom uczelni technicznych. W przeszłości sytuacja była na pewno jeszcze trudniejsza niż dzisiaj. Jeżeli studenci Akademii Górniczej wyróżniają swojego profesora matematyki złotą odznaką, to takie wyróżnienie ma głęboką wymowę. Świadczy o takiej sympatii do profesora, której nawet trudności z matematyki nie zdołały przesłonić. Wiadomo, że między matematykami a inżynierami od dawna trwa stan „zimnej wojny", mówiąc słowami polityków. Chociaż w ostatnich czasach można zauważyć w tym względzie pewne odprężenie, to jednak nie wydaje się, aby mogło dojść na tym odcinku do trwałego pokoju. Jest to bowiem ta „walka sprzeczności", która jest źródłem rozwoju. Jeżeli najbardziej skrajny odłam inżynierów — górnicy wyróżniają profesora matematyki medalem 1000-lecia Górnictwa, to takie wyróżnienie jest wyrazem wielkiego autorytetu i szacunku, jakimi cieszył się profesor Gołąb wśród inżynierów.

W pracy dydaktycznej profesor Gołąb kierował się zasadą, że należy pomóc każdemu, kto chce się uczyć, każdemu garnącemu się do pracy naukowej. Stanowisko takie ma zapewne i swoje złe strony, ale nie trzeba udowadniać, jak wiele

wymaga pracy, której Profesor nigdy swoim uczniom nie szczędził. Wiele jest trudnych sytuacji w życiu ludzi młodych, a szczególnie wiele było ich po wojnie. Profesor w każdej trudnej sytuacji spieszył swoim uczniom z pomocą. Wyróżniał się wśród naukowców tym, że starał się z każdej sytuacji znaleźć wyjście i umiał znaleźć wyjście najlepsze. Potrafił pomóc i pomagał wielu swoim uczniom w różnych sytuacjach. Za to bezgraniczne i bezinteresowne poświęcenie się sprawie wychowania młodych ludzi chciałbym w imieniu wszystkich Jego uczniów i swoim własnym wyrazić Profesorowi serdeczne podziękowanie. A równocześnie zapewnić, że tego, co Profesor dla nas uczynił, nigdy nie zapomnimy, że zawsze w życiu będziemy się kierować Jego wskazówkami i Jego wzór będziemy się starali naśladować(1).

---

(1) Spis prac naukowych prof. S. Gołąba opublikowany został w czasopiśmie Demonstratio Mathematica 6 (1973), s. 51–70 (*przyp. red.*).